

Internationaal humanisme

Toen nu meer dan 11 jaar geleden in ons land het Humanistisch Verbond werd opgericht, wisten zijn oprichters van meet af aan, dat dit moderne humanisme zoals het in ons landje gefundeerd was en gepropageerd zou worden, geen specifiek Nederlandse uitvinding was.

In de Angelsaksische landen bestonden reeds soortgelijke organisaties al noemden ze zich anders, maar in India b.v. was na de oorlog net als bij ons, een humanistische beweging ontstaan, voortgekomen uit die vrijzinnige kringen, die niet langer geloofden in de officiële godsdiensten.

Contacten werden spoedig gelegd, speciaal met Engeland en Amerika maar het zou toch nog tot 1952 duren voordat hier, in Amsterdam, afgevaardigden van verschillende groeperingen uit Amerikaanse, Engelse, Belgische, Nederlandse, Weense en kringen uit India bijeenkwamen in een internationaal congres. Resultaat van dit congres was het ontstaan van de International Humanist and Ethical Union, afgekort I.H.E.U. geheten.

Men mene niet dat deze geboorte vlot van stapel liep. Immers bij alle overeenstemming die de verschillende bewegingen vertoonden, was er toch ook een grote verscheidenheid in opvatting over het humanisme onder de afgevaardigden, die elk hun speciale vereniging vertegenwoordigden. Maar ten slotte werd een formulering gevonden, waarmede allen zich konden verenigen. Deze is de grondslag geworden waarop de I.H.E.U. nu verder kon bouwen.

Die beginselen dan, waarop het Internationale Humanisme is gebaseerd zijn: de eerbiediging van de mens en zijn verantwoordelijkheid ten aanzien van zedelijke, wetenschappelijke en democratische normen en waarden. Zonder afbreuk te doen aan de vrijheid van overtuiging wil het humanisme allen verenigen die buiten de gemeenschap van de historische godsdiensten staan en toch geloven in en verlangen naar een zinvol leven. Het humanisme zoals wij het opvatten, is het resultaat van een lange traditie, die zijn wieg heeft in de Oudheid, door vele eeuwen heen de grootste denkers en scheppende kunstenaars geïnspireerd heeft en de ontwikkeling van de vrije wetenschap heeft mogelijk gemaakt.

Bij de grote verscheidenheid in de wijze waarop het humanisme wordt uitgedragen, is er toch één bindende en overkoepelende gedachte nl. deze dat het de mens is die in het centrum staat, en dat van de mens alleen met al zijn tekorten, maar ook met al zijn gaven de vooruitgang moet komen. En als wij spreken van vooruitgang, dan denken wij daarbij zeker niet in de eerste plaats aan de technische, maar veeleer aan de geestelijke vooruitgang, die helaas bij de technische nog zo zeer ten achter is. Het is geen zelfgenoegzaamheid of grootspraak, iets wat men het humanisme nog al eens in de schoenen schuift, als wij de mens centraal stellen. Integendeel, het humanisme is zich zeer bewust van de menselijke ontoereikendheid. Maar dit is ook zijn overtuiging, dat het de mens alleen kan zijn die verantwoordelijk is voor die vooruitgang.

De mens is uiteindelijk de maat aller dingen, zoals de oude Griekse wijsgeer Protagoras al gezegd heeft.

Laat ik U dan nu meenemen naar de Verenigde Staten, waar voornamelijk twee verenigingen ieder op hun speciale wijze het humanisme uitdragen, nl. de American Ethical Union en de American Humanist Association.

De A.E.U., voortgekomen uit de ethische culturele beweging in de V.S., bestaat al meer dan 80 jaar. Haar stichter Felix Adler, zoon van een rabbijn van de liberaal-Joodse gemeente in New York en ook daar geboren, studeerde in Heidelberg en Berlijn, van waar hij als doctor in de filosofie, naar Amerika terugkeerde. Ofschoon hij bestemd was zijn vader als rabbijn op te volgen, bleek al spoedig

dat hij geheel vervreemd was van iedere vorm van Jodendom en van godsdienst in het algemeen, wat bij hem echter geenszins tot een anti-godsdienstige houding leidde. In het Amerika van die dagen was de religieuze belangstelling groot, zodat Adler, die dit aanvoelde, weldra geregeld op zondagochtendbijeenkomsten het woord voerde. Deze werden bezocht en georganiseerd door mensen van allerlei groeperingen, zowel uit de kringen van de Quakers, Methodisten en Unitarians, als uit die van het liberale Jodendom. Zo ontstond de eerste „ethical culture” groep in de Verenigde Staten. En vandaag telt de A.E.U. (sinds 1889 het overkoepelend orgaan van de verschillende ethische-culturele groepen) meer dan 30 afdelingen verspreid over het gehele continent. Scholen van voorbereidend onderwijs, later uitgebreid met lagere scholen en middelbare scholen zijn door de beweging gesticht in New York en omgeving.

In dit grote land, waar iedereen ergens bij wil horen, is voor velen, die zich niet tot een godsdienstige groep aangetrokken voelen, de A.E.U. het centrum geworden. Men treft onder zijn leden vogels van diverse pluimage aan; zowel atheïsten als agnostici en zelfs theïsten. Elke groep heeft een zg. „leader”, door de staat gehonoreerd en hij heeft het recht huwelijken op humanistische wijze te bekrachtigen en geestelijke bijstand te geven bij begrafenissen, op dezelfde wijze als de kerken dat doen.

Wie het voorrecht heeft gehad een zondagochtendbijeenkomst van de A.E.U. bij te wonen, komt onder de indruk van de sfeer die hier heerst. De toespraak is vaak op een bepaalde tekst (niet kerks) geïnspireerd en bij begin en einde wordt gezongen. Terwijl de vorm om zo te zeggen kerks is, is de geest zuiver humanistisch of als men wil, ethisch-religieus.

Tenslotte houdt de A.E.U. zomerscholen en kinderkampen, terwijl een twee maandelijks tijdschrift, uitstekend geredigeerd, door haar wordt verzorgd. De New Yorkse Afdeling geeft nog een extra maandbladje uit, waarin de zondagochtendtoespraken van de afgelopen maand staan afgedrukt.

De tweede humanistische beweging in de V.S. is dan het Amerikaanse Humanistische Verbond. Een voorloper van deze beweging is de Vrije Religieuze vereniging, een groep van linkse Unitariërs, vrijdenkers en anderen geweest. Uit de Unitariërs, een Engelse secte, die altijd vrijzinniger is geweest dan andere godsdienstige groepen (de naam Unitariër duidt al aan dat zij niet in de goddelijke drieëenheid, maar slechts in God alleen geloven) zijn veel mannen voortgekomen, die later voorgangers zijn geworden zowel in de A.H.A. als in de A.E.U.

* * *

Het A.H.A. kreeg zijn grootste stuwkracht vanuit het Amerikaanse universitaire leven. Omstreeks 1920 hebben twee predikanten uit de Unitarische kerk de stoot tot het moderne humanisme gegeven. Meer dan de A.E.U. dat doet, verzorgt de A.H.A. publicaties, die humanistische gedachten moeten verkondigen. Zij is ook veel militanter dan haar zusterverenigingen. Er zijn nu 50 humanistische groepen over het gehele land verspreid. En ofschoon in de diverse besturen de religieuze humanisten ruimschoots vertegenwoordigd zijn, richt de A.H.A. zich hoe langer hoe meer tot diegenen die het rationele humanisme aanhangen. Grote wetenschapsmensen in de V.S. telt zij onder haar volgelingen. De plaatselijke groepen komen geregeld samen, met de bedoeling elkaar te leren kennen en gezamenlijk die filosofische problemen te bestuderen, die voor het humanisme van belang zijn om zo tot een praktische toepassing ervan te komen in het persoonlijke en sociale leven. Jaarlijks hebben conferenties met afgevaardigden van de groepen plaats in grote steden zoals Boston, New York, zelfs tot in Canada toe. Vooraanstaande humanisten spreken van tijd tot tijd voor de radio en het tweemaandelijks tijdschrift „The Humanist” wordt ook door vele Amerikanen gelezen die geen lid zijn van de beweging. Voor haar leden geeft zij een klein blaadje uit „Free Mind” geheten.

Is de A.E.U. dus meer religieus humanistisch ingesteld, het streven van de A.H.A. gaat enigszins parallel met de opvatting van hen, die in ons Nederlandse H.V. de rationalistische richting zijn toegedaan.

Onze Engelse vrienden, verenigd in de British Ethical Union, zijn vooral de laatste jaren, na een periode van stilstand, weer zeer actief geworden. Hun vereniging zelf is bijna zo oud als de A.E.U. en zeer verwant aan deze. Hier was het Stanton Coit, een collega van Felix Adler, die als eerste de West London Ethical society oprichtte. De Union of Ethical Societies in Engeland gloreerde buitengemeen tot het uitbreken van de eerste wereldoorlog. Zo zelfs dat een man als Coit meende dat de moderne richting in de Anglikaanse-Engelse kerk het religieuze humanisme zou gaan uitdragen. Maar in plaats daarvan daalde het ledenaantal van de Engelse kerken enorm en de liberale richting kreeg helemaal geen kans meer.

Met het verval van de kerken verdwenen ook de Ethical Societies. Nu is er

algehele ervaring en de Union telt thans weer 5 grotere en 8 kleinere groepen, nog steeds een groot verschil met de bijna 50 die er aan het begin van deze eeuw waren. De South Place Ethical Society neemt onder de grotere groepen wel de eerste plaats in. Zij heeft ook een fraai eigen gebouw, Conway Hall, waar geregeld zondagsbijeenkomsten plaats hebben. Het streven van de B.E.U. is er thans in de eerste plaats op gericht, een organisatie van jonge humanisten op te bouwen, die de studie van het humanisme groepsgewijs ter hand nemen, om er praktische resultaten mee te bereiken; ik zou zo zeggen op dezelfde manier als ik dat bij de A.H.A. heb geschat. Maandelijks verschijnt een klein blaadje en de vier maal per jaar uitgegeven Plain View is zeker voor de intellectuelen in de beweging een prachtig tijdschrift. Daarnaast geeft de Rational Press Association, nauw verbonden met de Engelse beweging, maandelijks een geïllustreerd tijdschrift uit, „The Humanist” genaamd. Het humanisme is in Engeland in nieuwe opbloei en de toekomst mag men met vertrouwen tegemoetzien.

Ik heb expres wat langer stilgestaan bij de Amerikaanse en Engelse verenigingen, omdat zij tot op heden samen met ons Humanistisch Verbond wel 't meest naar voren komen in het internationale werk. Tijd ontbreekt om veel te zeggen over onze Belgische zustervereniging, die zeker in de komende jaren van zich zal doen horen. De Franse humanistische vereniging staat, wonderlijk genoeg voor een land als Frankrijk, waar men individueel zo humanistisch is ingesteld, nog geheel in de kinderschoenen en met de overige Latijnse landen zijn tot nu toe slechts losse contacten gelegd.

De Weense groep, die verschrikkelijk heeft te lijden gehad van het Nazisme, is bezig te herstellen, terwijl in Duitsland de Freigeistige Aktion, een groep die deel uitmaakt van de grote federatie van Vrije Religieuze Gemeenten in dat land, juist lid van onze Internationale is geworden. Ook in Johannesburg en in Japan zijn humanistische verenigingen opgericht. De toekomst moet nog leren hoe deze groepen zich zullen ontwikkelen.

In Noorwegen is in 1956 een Humanistische-Ethisch Verbond opgericht, waarover in de Noorse pers in hooggestemde bewoordingen is geschreven, zodat in wijde kring belangstelling voor het Noorse humanisme is gewekt.

Iets langer wil ik stilstaan bij de Radical Humanist Movement in India, die is voortgekomen uit een politieke partij. Stichter van de humanistische beweging aldaar was M. N. Roy, een vooraanstaand man in India, die begreep dat een politieke partij niet het juiste klimaat is waarin een humanistische beweging zich kan ontwikkelen. De Radical Humanist Movement doet geen echt organisatorisch werk en kent ook geen individueel lidmaatschap. Toch komen individuele humanisten in dit reusachtige land bij elkaar in plaatselijke en landelijke studiegroepen en velen van hen zijn lid van een eveneens door Roy gesticht cultureel instituut dat ook jaarlijkse kampen organiseert. Er is een fraaie internationale bibliotheek en het instituut kan ook een aantal studenten huisvesten. Het is vanuit dit centrum dat de humanistische beweging in India zich in de toekomst zal gaan ontwikkelen. Als orgaan dient een in de Engelse taal geschreven weekblad „The Radical Humanist”.

Nu ik u zo in vliegt tempo heb meegenomen naar landen en werelddelen waar het humanisme in bepaalde vormen georganiseerd is, dien ik er in alle bescheidenheid op te wijzen, dat dit georganiseerde humanisme eigenlijk maar een handjevol mensen telt in verhouding tot de wereldbevolking.

Maar de Internationale Humanistische Unie, de I H E U, vertegenwoordigt meer dan het ledenaantal doet vermoeden, wanneer zij het geloof aan de wezenlijke en noodzakelijke verbondenheid der mensen verkondigt en zoekt naar wegen om uitdrukking te geven aan dat geloof.

Zó staat het in de oproep tot het Internationaal Congres van de I H E U, dat sinds twee dagen in Londen bijeen is en dat naar wij hopen voor de verbreiding van het humanisme in de wereld een grote stimulans zal zijn.

Mevr. H. A. POLAK-SCHWARZ

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
28 JULI 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,20, buitenland f 4,60 p.j.
Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.